

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

PECULIARITIES OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

У статті висвітлена проблематика переходу медичних закладів вищої освіти України на нові форми дистанційного навчання. Основою дослідження є особливості медичної дистанційної освіти за сучасних умов у медичних закладах вищої освіти України. Встановлено, що ефективність дистанційного навчання залежить від способів надання навчальних матеріалів, контролю над виконанням навчальної програми, можливостей безперешкодного контакту з викладачем. Упровадження дистанційних форм навчання є перспективним напрямом медичної освіти, їх використання підвищує доступність знань, гнучкість, мобільність і модульність, що відповідає вимогам сучасної вищої школи. Однією із проблем дистанційного навчання є відсутність можливості для роботи з пацієнтом і відпрацювання практичних навиків. Пандемія коронавірусу COVID-19 і карантин змусили майже всі країни переглянути освітні стратегії навчання. Для реалізації її адекватного віртуального забезпечення дистанційної освіти у медичних закладах вищої освіти використовуються дистанційні освітні платформи, що в нинішній ситуації стає дієвими складниками освітнього процесу, маючи низку переваг. Такими чином, це не лише забезпечує навчання студента у найбільш зручному місці та часі, доступ до електронних баз знань, але й суттєво підвищує його активну роль у самому процесі самостійного навчання, зокрема й під час вимушеного внаслідок карантину, а від викладача вимагає вдосконалення викладання як за змістом, так і за його формою. Основними видами занять за дистанційною формою навчання є традиційні форми освітньої підготовки: лекція, практичні заняття, семінар, лабораторні заняття, консультації та інші, що відповідають чинному законодавству. Загалом технології дистанційного навчання як комплекс сучасних освітніх технологій у системі вищої медичної освіти має постійно вдосконалюватися, зокрема шляхом використання сучасних освітніх платформ, якісного методичного наповнення веб-ресурсів, запровадження системи контролю якості дистанційного навчання, аби відповідати викликам часу.

Ключові слова: дистанційне навчання, вища медична освіта, студенти, організація навчання, медицина.

This article raises the problem of the transition of medical schools in Ukraine to new forms of distance education. The research is based on the peculiarities of medical distance education in modern conditions in higher medical educational institutions of Ukraine. It is established that the effectiveness of distance learning depends on the methods of providing educational materials, control over the implementation of the curriculum, the possibility of unimpeded contact with the teacher. The introduction of distance learning is a promising area of medical education, their use increases the availability of knowledge, flexibility, mobility and modularity, which meets the requirements of modern higher education. One of the problems of distance learning is the lack of opportunities to work with the patient and practice practical skills. The COVID-19 coronavirus pandemic and quarantine have forced almost all countries to reconsider educational strategies. For the implementation and adequate virtual provision of distance education in higher medical educational institutions, distance educational platforms are used, which in the current situation becomes an effective component of the educational process, while having a number of advantages. Thus, it not only provides the student with the most convenient place and time, access to electronic knowledge bases, but also significantly increases his active role in the process of independent learning, including during forced quarantine, and requires the teacher to improve teaching as in content and in its form. The main types of distance learning are traditional forms of educational training: lectures, practical classes, seminars, laboratory classes, consultations and others that comply with current legislation. In general, distance learning technologies as a set of modern educational technologies in the system of higher medical education should be constantly improved, in particular through the use of modern educational platforms, quality methodological content of web resources, introduction of quality control system for distance learning to meet the challenges of time.

Key words: distance education, higher medical education, students, organization of education, medicine.

УДК 378.018.43.016:612:378.4:61
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-1.35>

Ленкова О.О.,
викладач кафедри медичної інформатики і медичної та біологічної фізики Української медичної стоматологічної академії

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Проведення дистанційного навчання зі здобувачами вищої медичної освіти за умов швидкого реагування на пандемію COVID-19 потребувало гнучкої перебудови навчального процесу. Дистанційне навчання – це новий виклик для системи медичної освіти, який вимагає нових знань та умінь, швидкого реагування, обрання дієвих онлайн-

інструментів для проведення занять, причому як від викладачів, так і від студентів. Організація освітнього процесу університету за умов пандемії змінює класичні принципи організації освітнього процесу на концептуально нову стратегію освіти. Більшість медичних закладів освіти України із самого початку запровадження карантину організували освітній процес у дистанційному режимі,

важливими принципами якого була необхідність проведення занять відповідно до розкладу, а також долучення студентів до проходження курсу лише з використанням надійної системи авторизації у закритій корпоративній системі, що дозволило забезпечити виконання навчального плану всіх освітніх програм.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасний етап розвитку української медичної вищої школи характеризується дуже інтенсивним взаємопроникненням освітніх методик західної школи в українську та навпаки. Завдяки цьому протягом останніх років у вітчизняних періодичних виданнях дедалі частіше порушують питання про інтенсифікацію освітніх технологій, пов'язану із залученням новітніх технологічних ресурсів. Ідеться про використання електронних підручників і часописів, мультимедійних презентацій, новітніх комп'ютерних програм контролю за поточним чи кінцевим рівнем знань студентів. Відзначене є сучасною трансформацією класичних методів навчання.

Поряд із тим не меншої уваги потребує питання про головний вид інновацій в організації професійної медичної освіти, а саме про застосування методів дистанційного навчання, його складники, перспективи та можливості. З огляду на це питання щодо визначення загальних дидактичних особливостей курсу дистанційне навчання є найбільш актуальним у галузі підготовки медичних працівників. Багато спеціалістів зі стратегічних проблем освіти дистанційну форму навчання називають «освітньою системою XXI сторіччя», і сьогодні на неї зроблено велику ставку. Нині відсутнє комплексне дослідження щодо особливостей стану медичної освіти за умов пандемії [6].

Метою дослідження є розкриття особливостей медичної дистанційної освіти за сучасних умов у медичних закладах вищої освіти України.

Аналіз результатів проведеного дослідження свідчить, що основний масив наукових праць зосереджений на дослідженні дистанційної освіти медичних вищих наукових закладів України до пандемії, тож можемо припустити, що проблеми забезпечення і поширення медичної вищої освіти загалом, а також особливості дистанційної освіти зокрема не ґрунтовно вивчені та висвітлені у науково-педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж аналізувати дистанційний навчальний процес під час карантину в 2020–2021 рр., розглянемо розвиток дистанційного навчання в Україні за останні двадцять років. В Україні розвиток дистанційної освіти розпочато наприкінці 90-х рр. У лютому 1998 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про національну програму інформатизації» [3, с. 15], у якому визначено завдання з інформатизації освіти та напрями їх реалізації. Продовженням державної

політики Концепції розвитку дистанційної освіти у 2000 р. було затвердження інших законодавчих документів, зокрема нового Положення про дистанційне навчання в редакції 2015 р. [4] та визнання дистанційної форми навчання у новій редакції Закону «Про вищу освіту» 2019 р. [3, с. 16].

Сьогодні дистанційні технології навчання застосовуються у більшості медичних закладів вищої освіти України. Технологічні засоби підтримки дистанційного навчання, зокрема інформаційно-комунікаційні, прогресують [4, с. 131]. В Україні відкрито багато лабораторій дистанційного навчання, що досліджують впровадження різних програм і можуть бути розцінені як аналітичні центри й основа теоретичної інформації для інших закладів вищої освіти й організацій, однак більшість закладів впроваджує не дистанційну освіту в чистому вигляді, а перехідний етап, заочно-дистанційну форму. З весни 2020 р., коли весь світ, у т. ч. й Україна, переживає пандемію COVID-19 [6], освітні заклади України без усяких перехідних періодів прискорено впроваджують використання цифрових технологій для забезпечення безперервності освітнього процесу саме з використанням дистанційного навчання. Більшість вищих навчальних закладах, які активно впроваджували до карантину дистанційну форму навчання, були технічного спрямування, однак медичні заклади вищої освіти України априорі в досить стислі строки повинні були вирішувати проблему неможливості забезпечення доступу до опанування й удосконалення професійних навичок майбутнього лікаря [1, с. 29].

Основні принципи дистанційного навчання такі: гуманізм, пріоритетність педагогічного підходу до проектування освітнього процесу в дистанційному навчанні, педагогічна доцільність застосування нових інформаційних технологій, вибір змісту освіти, забезпечення захисту інформації, що циркулює в дистанційному навчанні, стартовий рівень освіти, відповідність технологій навчанню, мобільність навчання [8].

Основні види забезпечення дистанційного навчання: методичне, програмне, технічне, інформаційне, організаційне тощо [1, с. 30]. За дистанційної системи навчання діяльність викладача стає більш творчою, методи викладання переважно обираються проблемні, використовуються активні форми навчання. Нові технології, покладені в основу дистанційного навчання, істотно змінюють характер взаємодії викладача і студента, орієнтуючи їх на рівноправну колективну навчальну роботу завдяки застосуванню інтерактивних, телекомунікаційних та інформаційно-комунікативних навчальних технологій, комп'ютерних тренажерів, технологій активного й інклюзивного навчання [1, с. 32].

Моделі дистанційного навчання через Інтернет різноманітні. Найбільш типові з них можна

умовно розділити на дві групи: безконтактні (такі, що виключають очне спілкування викладача і студентів) і контактні моделі (за періодичних особистих зустрічей викладача і студентів). До безконтактного навчання належать: 1) модель вилученого класу, що припускає роботу викладача із групою студентів тільки через Інтернет; 2) модель спрямовуючого самонавчання, коли викладач виступає в ролі наставника кількох студентів, котрі навчаються самостійно, але одержують періодичні консультації за допомогою Інтернет-комунікацій. Той, кого навчають, прямо одержує інформацію і працює з нею, спілкується з колегами, викладачами, почуваючись активним учасником подій у віртуальному середовищі. За даними П.М. Григоришина зі співавторами, Т.Я. Дівнич [1, с. 32], перевагами дистанційного навчання є: модульність – в основу програми дистанційного навчання покладено модульний принцип; гнучкість – студент може вчитися згідно зі своїм темпом, особистими можливостями та потребами; нова роль викладача – координування навчального процесу, корегування курсу, консультування та складання індивідуального навчального плану; використання у процесі навчання сучасних технологій, паралельне освоєння практичних навичок, які стануть у нагоді у майбутній професії; самостійне планування часу і розкладу занять, а також перелік навчальних дисциплін, які вивчаються; створення комфортних умов навчання, що сприяє його продуктивності; самоконтроль набутих знань, саморозвиток, моралізація, творчість; отримання освіти людьми з обмеженими фізичними можливостями. Дистанційне навчання можна здійснювати в таких формах: – навчальні заняття, які передбачають самостійне вивчення навчального матеріалу студентами; – виконання проектних та індивідуально-дослідних завдань, що здійснюється студентом самостійно при консультуванні з керівниками проектів; – практична підготовка відбувається за навчальними планами за умов професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом; – контрольні заходи, які передбачають самоконтроль, вхідний, поточний, рубіжний і семестровий контроль [7, с. 271].

Самоконтроль як первинна форма контролю обов'язково забезпечується структурою й організацією кожного дистанційного курсу. Вхідний, поточний і рубіжний контроль здійснюється зазвичай у формі тестування. Семестровий контроль (екзамени, диференційовані заліки або заліки) проводяться в період екзаменаційних сесій або за індивідуальним графіком. Під час дистанційного навчання використовуються такі основні елементи [2, с. 18]: дистанційні курси; веб-сторінки та сайти; електронна пошта; форуми й блоги; чат і месенджер; теле- і відеоконференції; віртуальні класні кімнати та ін. Чат-заняття – це навчальні заняття

з використанням чат-технологій. Чат-заняття проводяться синхронно, тобто всі учасники мають одночасний доступ до чату. У рамках багатьох дистанційних закладів освіти діє чат-школа, у якій за допомогою чат-кабінетів організується діяльність дистанційних викладачів і студентів [2, с. 242].

Веб-заняття – дистанційні уроки, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практиками й інші форми навчальних занять, проведених за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей Інтернету. Для веб-занять використовуються спеціалізовані освітні веб-форуми – форма роботи користувачів із певної теми або проблеми за допомогою записів, що залишаються на одному із сайтів із установленою на ньому відповідною програмою. Від чат-занять веб-форуми відрізняються можливістю тривалішої (багатоденної) роботи й асинхронним характером взаємодії студентів і викладачів. Телеконференції проводяться з використанням електронної пошти. Існують форми дистанційного навчання, під час яких навчальні матеріали відсилають поштою в регіони. Отже, застосування дистанційного навчання в підготовці студентів медичних закладів освіти при вивченні окремих навчальних предметів і теоретичних курсів дає значні позитивні результати. Воно розвиває особистісні якості студентів: активність, самостійність, допитливість, наполегливість, уміння доводити розпочате до кінця, формує психічно-пізнавальні процеси [2, с. 243].

Перевірка ступеня та якості засвоєних знань і вмінь спонукає до щоденної роботи студентів, вироблення в них уміння чітко самоорганізовуватися, а викладачу – вчасно виявляти недостатнє засвоєння матеріалу тих чи інших студентів, провести додаткові індивідуальні консультації або організувати більш творчі завдання для найпідготовленіших студентів. Провідне роль у системі контролю належить тестовим завданням, які дають змогу провести об'єктивну оцінку набутих знань, умінь, навичок і уникнути можливого суб'єктивізму з боку викладача. Дистанційне навчання допомагає ширше застосовувати таку форму оцінювання, адже безліч сервісів надають таку можливість. Повертаючись до Google Classroom, найпростішим варіантом тестування є відповіді у формах Google-опитування, що створює можливість викладачеві протягом досить обмеженого часу перевірити якість знань у значної кількості студентів одночасно, одразу дати оцінку й обговорити складні запитання [7, с. 271].

З огляду на великий досвід оцінки якості засвоєних знань за допомогою тестового контролю постає нове завдання в урізноманітненні подання цього методу контролю. Рутинне визначення правильної відповіді в тесті втомлює студента та за умов дистанційного навчання спонукає до пошуку від-

повідей на сторонніх ресурсах. Розв'язання такого питання ми пропонуємо у форматі челендж-тестування. Навчальна платформа Kahoot дає змогу онлайн створювати тест, опитування, навчальну гру або влаштувати марафон знань. Тут за аналогією до стандартного тесту оцінюється не лише правильна відповідь, а й швидкість відповіді на запитання. Це створює можливість в ігровій формі провести оцінку знань і водночас мотивувати до змагального процесу. Ще одним методом оцінки знань, оцінки креативності та гнучкості мислення є ситуаційні завдання. На відміну від аудиторного обговорення, де участь у дискусії, зазвичай беруть лише найактивніші студенти, у віртуальному класі студент розв'язує завдання самостійно, маючи змогу максимально продемонструвати свої знання [7, с. 279].

Подальша колективна дискусія кейсу потребує певних навичок уже від викладача – забезпечити спілкування, обговорення не лише між викладачем і студентом, а й між студентами, котрі ставлять запитання один одному й відповідають на них. На перший погляд, дистанційне навчання спрощує роботу викладача, оскільки однократне забезпечення достатньо якісними матеріалами й ретельно підібраним контентом дасть змогу регулярно використовувати напрацьовану схему роботи, проте з огляду на динамічність інформації в сучасному світі, її швидку змінюваність викладачеві необхідно повсякчасно координувати навчальний процес, удосконалювати свої курси, підвищувати творчу активність, креативність, кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій. Незважаючи на низку позитивних якостей дистанційної освіти, у ній можна виділити кілька недосконалостей. Складнощі з інтернет-забезпеченням у віддалених містечках і селищах досі є реальною перепоною для такої форми навчання [7, с. 271].

На жаль, незадовільне технічне оснащення студентів може обмежувати доступ до освітніх програм. Недостатня потужність технологій і ресурсів за умов надання якісного контенту з боку закладу вищої освіти може призводити до мінімального рівня надання освітніх послуг. Однією з вимог до студента на дистанційному навчанні є високий стартовий рівень освіти та наявність навичок самостійної роботи, що часто не відповідає дійсності [7, с. 272].

Висновки. Складно уявити навчання лікаря без засвоєння практичних навичок біля ліжка хворого, супроводу пацієнта, написання навчальної історії хвороби, настанов і безпосереднього контакту з викладачем, але за умов сучасних інформаційних можливостей, як засвідчив досвід кризи пандемії COVID-19, можливо інтегрувати дистанційне навчання в систему медичного освітнього простору, тим самим розширюючи творчі можливості

освітнього процесу, забезпечуючи доступність освіти, не впливаючи на її якість. Упровадження дистанційних форм навчання є перспективним напрямом медичної освіти, їх використання підвищує доступність знань, гнучкість, мобільність і модульність, що відповідає вимогам сучасної вищої школи. Однією із проблем дистанційного навчання є відсутність можливості для роботи з пацієнтом і відпрацювання практичних навичок. Пандемія коронавірусу COVID-19 і карантин змусили майже всі країни переглянути освітні стратегії навчання. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 406 від 16 березня 2020 р. «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» [5] та офіційним листом № 1/9-176 від 25 березня 2020 р. «Щодо особливостей організації освітнього процесу під час карантину» заклади освіти зобов'язані функціонувати дистанційно. Інформаційні комп'ютерні технології стали невід'ємною частиною освітняського процесу сучасного покоління студентів, у т. ч. і студентів медичних закладів вищої освіти під час пандемії COVID-19.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Використання дистанційних методів навчання в медичній освіті / І.М. Скрипник, Г.С. Маслова, Н.П. Приходько, О.Ф. Гопко, О.А. Шапошник. *Медична освіта*. 2020. № 3. С.29–32.
2. Шевченко Т.І. Застосування технологій електронного навчання як засіб підвищення ефективності навчального процесу. *Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах*. Полтава, 2016. С. 242–243.
3. Дистанційне навчання: сутність, особливості та технології : рек. покажч. / упоряд. : Н.А. Арустамова, О.М. Блінова, С.М. Соболев; Херсонський держ. ун-т. Херсон : ХДУ, 2020. 47 с.
4. Заборова Е.Н., Глазкова И.Г., Маркова Т.Л. Дистанционное обучение: мнение студентов. *Социологические исследования*. 2017. № 2. С. 131–139.
5. Наказ міністерства освіти і науки України від 16 березня 2020 р. № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу covid-19». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19> (дата звернення: 15.04.2021)
6. Постанова від 11 березня 2020 р. № 211, м. Київ «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.04.2021)
7. Сисоєва С.О., Осадча К.П. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Вип. 2. С. 271–284.
8. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні. URL: <https://moz.gov.ua/strategija-rozvitku-medichnoi-osviti> (дата звернення: 15.04.2021)